

Múzejný hlásnik

December 2020

Noviny Zemplínskeho múzea v Michalovciach

Ročník VI.

V tomto čísle sa dočítate:

- Milí priatelia, návštevníci múzea a milovníci kultúry...
- Klenotnica Zemplínskeho múzea
- Dva výnimočné koncerty v Zemplínskom múzeu
- Sztárayovský nábytok sa po rokoch (opäť) vrátil do kaštieľa...

- Cesta k poľovníckej chodbe v kaštieli...
- Nový úložný priestor pre archeologické nálezy
- K pripravovanej etnografickej expozícii múzea
- Medzinárodný deň pamiatok a historických sídel on-line
- NAJ zo zbierok Zemplínskeho múzea
- Cyklus podujatí Deň s...

Milí priatelia, návštevníci múzea a milovníci kultúry,

je mi ct'ou po prvýkrát sa Vám prihovoriť z pozície riaditeľky Zemplínskeho múzea v Michalovciach prostredníctvom nášho *Múzejného hlásnika* a v skratke Vám priblížiť činnosť michalovských múzejníkov v roku 2020.

Počas práve sa končiaceho roka sme mali naplánovanú naozaj bohatú ponuku rôznorodých podujatí a aktivít, na ktoré sme sa veľmi tešili – o to viac, že k dispozícii sme už mali aj zrekonštruovaný kaštieľ. Žiaľ, situácia, poznačená pandémiou koronavírusu, nás prinútila realizáciu niektorých z nich prispôbiť novým nariadeniam, posunúť termín konania, presunúť ich do virtuálneho priestoru, v krajnom prípade až zrušiť.

Podarilo sa pripraviť dva koncerty vážnej hudby, dve podujatia *Deň s...* a tri výstavy, pokračovali sme – po nútenej prestávke, vyvolanej rekonštrukciou kaštieľa – v organizovaní detského letného tábora pre malých „múzejníkov“. V on-line priestore prebehla verejná anketa o najpredmet zo zbierok múzea, zaujímavé boli i prednášky, pripravené pri príležitosti *Medzinárodného dňa pamiatok a historických sídel*, ako aj cyklus krátkych dokumentov, zrealizovaný v spolupráci s michalovskou TV MISTRAL.

Osobne ma najviac mrzí, že po viac ako tridsiatich rokoch sme museli prerušiť tradíciu konania *Silvestrovskej vernisáže*, ktorá mala byť aktuálne venovaná tvorbe maliarky Zemplína – pani Ludmily Lakomej – Krausovej, a to pri príležitosti jej životného jubilea. Samotná výstava sa uskutočnila v nasledujúcom roku.

Úspešní sme boli v projektovej činnosti a získali sme finančné zdroje na rozšírenie expozíčných priestorov. Podarilo sa tak zriadiť *klenotnicu* (ukazuje sa, že bude patriť k najatraktívnejším priestorom v rámci múzea), pokračovalo rozširovanie depozitárnych priestorov a reštaurovanie diel Teodora Jozefa Moussona. Z vlastných zdrojov sme vytvorili *poľovnícku chodbu* – ďalší zaujímavý priestor s vystavenými

poľovníckymi trofejami, umeleckými dielami s poľovníckou tematikou a historickým nábytkom.

V rámci akvizičnej politiky sa nám podarilo do zbierok získať mimoriadne cenný historický nábytok, ktorý v minulosti tvoril mobiliár nášho kaštieľa, a takmer tri desiatky poľovníckych trofejí.

Výrazný posun nastal aj v odbornom spracovávaní, uchovávaní a sprístupňovaní zbierok, resp. predmetov kultúrnej hodnoty z regiónu Zemplín. Dôležité je tiež uviesť, že pracovníci múzea začali ešte v závere roka 2019 s komplexnou revíziou celého zbierkového fondu, po ktorej bude nasledovať jeho nové prerozdelenie.

Zemplínske múzeum sa spolupodieľalo na vydaní publikácie s názvom *Kúpele na Zemplíne* (s naozaj bohatou obrazovou prílohou najmä v podobe historických fotografií a pohľadníc), vydali sme nástenný kalendár na rok 2021 s reprodukciami obrazov Teodora Jozefa Moussona, obohatili sme ponuku propagačných materiálov (o magnetky s rôznymi motívami, pohľadnice či publikácie, týkajúce sa Zemplína), podarilo sa tiež natočiť reklamný spot o múzeu.

Rok 2020 tak preveril naše schopnosti a zároveň nám ukázal nové možnosti prezentácie práce múzejníkov. Verím, že v roku 2021 budeme náš plán podujatí a aktivít môcť realizovať už naplno.

V závere chcem vyjadriť poďakovanie za podporu a priazeň – v prvom rade zriaďovateľovi múzea, Košickému samosprávnemu kraju, ďalej organizáciám a jednotlivcom, s ktorými sme mali možnosť ako inštitúcia spolupracovať, i bývalým kolegom, ktorých rady si vždy vážime.

Všetko najlepšie do nového roka 2021...

Mgr. Stanislava Rovňáková
riaditeľka ZM

Klenotnica Zemplínskeho múzea

Príhovor riaditeľky Zemplínskeho múzea pri slávnostnom otvorení novej stálej expozície – klenotnice

V roku 2020 získalo Zemplínske múzeum v Michalovciach – v rámci dotačného systému Fondu na podporu umenia – finančné prostriedky v celkovej výške 15 000 eur na rozšírenie expozícií o klenotnicu, zriaďovateľ inštitúcie – Košický samosprávny kraj – zas dofinancoval projekt čiastkou 3 550 eur.

Novozriadená klenotnica integrálne nadväzuje na už existujúce inštalácie – historickú a umeleckohistorickú expozíciu. Atraktívnym spôsobom (moderným stvárnením s interaktívnymi prvkami) sú tu prezentované vzácne, resp. drahocenné artefakty, ktoré nemôžu byť (s ohľadom na svoju hodnotu) súčasťou už spomínaných stálych výstav. Miestnosť sa nachádza na prízemí zrekonštruovaného barokovo-klasicistického kaštieľa – hlavnej muzeálnej budovy. Okrem špeciálnych svetiel a kamerového systému je vybavená viacerými bezpečnostnými prvkami, ako aj umelecky stvárnenou kovanou mrežou, ktorá umožňuje návštevníkom nazrieť do interiéru.

Odbornú stránku mali na starosti kurátori múzea – historici dr. Martin Molnár a Mgr. Stanislava Rovňáková, spolupracovali pritom s cirkevným historikom a univerzitným profesorom Petrom Zubkom, umeleckým historikom Mgr. Jozefom Ridillom (z Krajského múzea v Prešove) a umeleckým historikom Mgr. Ivanom Havlicem (z Východoslovenského múzea v Košiciach). Architektonicko-výtvarný návrh i samotnú inštaláciu pripravili Mgr. art. Dušan Veverka a Mgr. art. Peter Masár so spolupracovníkmi.

Pokračovanie na s. 2

Dokončenie zo s. 1

Klenotnica Zemplínskeho múzea

Pôvodný zámer – predstaviť hlavne vzácne sakrálné predmety, zhotovené z drahých kovov, ktoré darovala grófska rodina Sztárayovcov ako svetský patrón rôznym kostolom na Zemplíne – sa z objektívnych dôvodov transformoval do podoby tzv. zbierky starožitností. Takéto kolekcie (často v osobitných miestnostiach) si v minulosti zvykli vo svojich kaštiel'och vytvárať vzdelanci z radov aristokracie. Obsahovali najmä archeologické nálezy z vlastných výskumov a bádání, ako aj ďalšie, nejakým spôsobom zaujímavé či výnimočné artefakty. Podobná zbierka sa nachádzala i v priestoroch michalovského kaštiel'a (veľkým zberateľom „starožitností“ bol napr. gróf Anton Sztáray s manželkou) – žiaľ, nateraz z nej nepoznáme žiadny obrazový materiál či písomný súpis.

Nová klenotnica obsahuje výnimočné sakrálné predmety, poväčšine nejakým spôsobom späté so spomínanou šľachtickou rodinou, i artefakty archeologickej a numizmatickej povahy z drahých kovov zo zbierok múzea. Nachádzajú sa tu aj vzácne predmety, ktoré daroval pápež Ján Pavol II. súčasnému košickému gréckokatolíckemu biskupovi Milanovi Chauturovi. Celkovo ide o takmer 600 vystavených exponátov.

V klenotnici možno konkrétne vidieť:

- 4 zlaté závesky z hrobov z lokality Veľké Raškovce (eneolit, 4. tisícročie pred n. l.);
- 535 strieborných mincí (uhorskej, českej, poľskej, pruskej a talianskej proveniencie z 15. – 16. storočia) a zrekonštruovanú hlinenú nádobu z tzv. michalovského strieborného pokladu (hromadného nálezu mincí);
- 10 zlatých mincí (raziab) z obdobia od 17. po prvú tretinu 20. storočia;
- barokové bohoslužobné rúcho s príslušenstvom (5 kusov) z roku 1766 – dar cisárskej rodiny pre Sztárayovcov a kostol v Starom;
- 28 sakrálnych predmetov (svietniky, patény, monštrancie alebo kríže) z obdobia od 17. po 19. storočie zo zbierok Zemplínskeho múzea;

- 12 sakrálií (kalichy, patény, cibóriá, kadidelnice alebo monštrancie) zo 17., resp. z 18. storočia – hnutelné národné kultúrne pamiatky, ktoré sú vo vlastníctve rímskokatolíckych farských úradov v Starom a Michalovciach (väčšinou ide o dary členov rodu Sztárayovcov pre patronátne kostoly);
- 2 kríže, kalich a paténu z 90. rokov 20. storočia – dary pápeža Jána Pavla II. pre vladkyu Milana Chautura.

U. fond na podporu umenia

dr. Martin Molnár
historik

Na slávnostnom akte sa zúčastnili i vzácní hostia – vladkya Cyril Vasil' (košický gréckokatolícky titulárny arcibiskup) a Daniel Rusnák (podpredsa Košického samosprávneho kraja)

Dva výnimočné koncerty v Zemplínskom múzeu

Zemplínske múzeum v Michalovciach pripravilo v roku 2020 dva výnimočné koncerty vážnej hudby. Konali sa v portrétnej sále kaštiel'a – aj v minulosti tu totiž prebiehali rôzne spoločenské stretnutia, bankety šľachty či koncerty. Pracovníci múzea tak chceli kultúrnej verejnosti opätovne predstaviť vznešenosť zrekonštruovaných priestorov a zároveň nadviazať na historickú tradíciu usporadúvania hodnotných hudobných vystúpení.

Dňa 3. januára 2020 sa konal *Novoročný koncert*. Zazneli na ňom diela známych hudobných skladateľov – Johanna Sebastiana Bacha, Wolfganga Amadea Mozarta, Franza Schuberta, Giacoma Pucciniho, Dmitrija Šostakoviča, Georges Bizeta či Ennia Moriconiho v podaní umelcov zo združenia Prešovská gotika. Predstavili sa Miriam Brandisová (sólistka – soprán), Patrícia Džalajová (klavír), Renáta Kočišová (violončelo), Patrik Kanuščák (husle) a Nikola Mesarošová (flauta).

V lete, 26. júla 2020, bola zas na *komornom klavírnom koncerte* po prvýkrát prezentovaná hudobná tvorba dvoch zemplínskych aristokratov – *Michala Sztárayho* a *Gejzu Zichyho*. Interpret Branko Ladič (michalovský rodák, dirigent, klavirista a muzikológ, pôsobiaci v Bratislave) publikum zaujal nielen hrou na klavíri, ale aj pútavým rozprávaním o živote oboch šľachticov s hudobným nadaním.

Michal Sztáray (1749 – 1798) bol vlastníkom michalovského panstva a tunajšieho kaštiel'a. Okrem

politckej činnosti (zastával viacero významných funkcií – napr. úrad sabolčského župana) sa venoval i umeniu, konkrétne literatúre a hudbe. Výnikajúco hrával na čembale a husliach, z jeho hudobnej tvorby sa dodnes dochovalo 18 polonéz. Na koncerte pritom zaznel výber z týchto diel tanečnej formy.

Gejza Zichy (1849 – 1924) bol v príbuzenskom vzťahu s grófom Michalom Sztárayom. Do histórie sa zapísal ako prvý profesionálny jednoruký klavirista na svete. Narodil sa v kaštieli v Starom, jeho matka Mária pochádzala z rodiny Sztárayovcov. Hudobné nadanie sa u neho prejavilo už v detstve, ako 14-ročný však prišiel za tragických okolností o pravú ruku. Prekonal ale nepriazeň osudu a po štúdiu práva sa naplno začal venovať koncertnej činnosti. Pod vedením svojho učiteľa – hudobného skladateľa a neskôr dobrého priateľa Franza Liszta – získal uznanie v hudobných kruhoch v celej Európe. Komponoval klavírne koncertné skladby pre ľavú ruku (je autorom

štvrtiny daného koncertného repertoáru vôbec), ale aj piesne, orchestrálne skladby či opery (v neskoršom období napísal 6 oper). Na koncerte v michalovskom kaštieli pritom zaznelo niekoľko jeho klavírných skladieb pre ľavú ruku.

Mgr. Mária Fuchsová
múzejná pedagógička

Mgr. art. Branko Ladič pri prezentácii tvorby Gejzu Zichyho

Sztárayovský nábytok sa po rokoch (opäť) vrátil do kaštieľa...

Zemplínske múzeum sa aj v roku 2020 môže tešiť z nových akvizícií. Do zbierkového fondu totiž pribudli tri mimoriadne cenné kusy historického nábytku, odkúpené od súkromného vlastníka zo západného Slovenska za sumu 9 000 eur. Podarilo sa tiež zistiť, že nábytok bol súčasťou mobiliáru michalovského kaštieľa v čase, keď ho obývali šľachtickí majitelia.

Najstarší kus predstavuje rohová skrinka na fajky, nazývaná i pipatórium, vyhotovená z masívneho dubového dreva, povrchovo upraveného voskovaním. Pochádza z prvej polovice 17. storočia, teda z obdobia neskoréj renesancie. Podľa vyjadrenia odborníka na historický nábytok bola takáto odkladacia skrinka v minulosti súčasťou inventára pánskej izby šľachtickej rezidencie.

Pipatórium
(prvá polovica 17. storočia)

Baroková šatníková skriňa
(prvá polovica 18. storočia)

Druhým kusom je baroková šatníková skriňa, zhotovená zo škárového smrekového dreva s povrchovou úpravou dyhovaním krájanou dubovou dyhou a s pôvodným masívnym barokovým zámkom s kľúčom. Pôvodne bola zrejme súčasťou nábytkového súboru. Datuje sa do prvej polovice 18. storočia.

Sofa (prvá polovica 19. storočia)

Tretí kus – sofa z prvej polovice 19. storočia – bol tiež pôvodne súčasťou viacpočetného kompletu. Korpus je vyrobený z masívneho ihličnanového dreva s povrchovou úpravou vo forme krájanéj orechovej korenice. Tento solitér, stojaci na štyroch nohách, má ešte pôvodnú látku čalúnenia, prezentovanú striedavo sa opakujúcimi zelenými pásmi s kombináciou jemnejších pásikov zelenej a žltej farby.

Odborné posudky nábytku – dôležité pri procese nadobúdania predmetov do muzeálnych zbierok – vypracoval Ing. Samuel Bruss z Krajského múzea v Prešove.

Po nevyhnutnom ošetrovaní a po konzultáciách s odborníkmi sa tieto pre nás vzácne kusy historického nábytku stanú hodnotnou súčasťou stálych expozícií múzea.

*Mgr. Stanislava Rovňáková
historička, riaditeľka ZM*

Cesta k poľovníckej chodbe v kaštieli...

Keď som pred desiatimi rokmi nastúpil pracovať do Zemplínskeho múzea v Michalovciach ako kurátor zoologických zbierok, moja prvá cesta viedla do stálej prírodovednej expozície. Následne ma vtedajšia riaditeľka naviedla po kaštieli. Keď sme prechádzali tzv. Laborcovou chodbou, všimol som si, aká je jedinečná svojou dĺžkou, stropnými klenbami a veľkými oknami s výhľadom na rieku Laborec a že je škoda ju nevyužiť na inštaláciu poľovníctva – v mojich predstavách

už po stenách viseli poľovnícke trofeje či obrazy s poľovníckym námietom (takto som to totiž vídaval v kaštieloch, ktoré som navštívil pri zbieraní podkladov na svoju diplomovú prácu). Vtedy však bola verejnosti neprístupná – po jej obvode stáli nevzhľadné drevené regály, plné starých novín, časopisov a iných vecí, zamestnanci múzea si tiež tadiaľ krátili cestu do jednotlivých expozícií.

Po rekonštrukcii kaštieľa sa situácia zmenila. Chodba bola vyčistená a... prázdna... V rámci novej koncepcie, keď sa objektu snažíme prinavrátiť jeho pôvodný vzhľad šľachtického sídla, viacerých pracovníkov múzea napadla podobná myšlienka – pripomenúť návštevníkom, že i Sztárayovci sa venovali poľovníctvu. Navyše, do zbierkového fondu pribudli ďalšie predmety poľovníckeho charakteru – trofeje dvoch kapitálnych jeleňov a vypracovaná kožušina s preparovanou hlavou medveďa hnedého. Využitie boli (spolu s ďalšími staršími zbierkovými predmetmi) ako výzdoba hlavného schodiska.

V októbri 2020 prírodovednú zbierku múzea obohatili ďalšie vzácne predmety – trofeje 27 jeleňov

a srnca. Išlo o dar Jesníkov Ing. Jozefa Staška a Ing. Štefana Staška zo Sobraniec (dedičstvo po ich nebohom otcovi, dlhoročnom horárovei Štefanovi Staškovi). Zvieratá boli pritom ulovené vo vihorlatských lesoch.

Steny tzv. Laborcovej chodby v kaštieli zakrátko okrášlili novšie i staršie trofeje a tri obrazy s poľovníckou tematikou, do jestvujúceho výklenku (niky) bola umiestnená menšia plastika antickej bohy-

ne lovu Diany, pribudol historický sedací nábytok v štýle biedermeier (akvizícia z roku 2018) a historizujúce stoličky, moderné lustre boli nahradené krištáľovými, zrealizovali sa tiež menšie adaptačné práce, v pláne je ešte zakúpenie koberca. Ďalší priestor historickej budovy tak dostal atraktívnu podobu... Predstavy o voľne prístupnej poľovníckej chodbe sa teda naplnili...

Ing. Tibor Vongrey, zoológ

Ing. Jozef Staško
– jeden z darcov poľovníckych trofejí

Projektová činnosť Zemplínskeho múzea v roku 2020

Aj napriek nepriaznivej situácii na Slovensku v tomto roku, spojenej s pandemiou koronavírusu, sa Zemplínske múzeum v Michalovciach – kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja – uchádzalo o ďalšie finančné prostriedky, potrebné na dokončenie nových stálych expozícií.

Už v minulom roku boli otvorené dve nové stále interaktívne expozície. Medzi priority inštitúcie v roku 2020 patrilo získanie financií na projekty *Realizácia expozície – klenotnice v Zemplínskom múzeu* a *Ochrana predmetov národopisnej zbierky v expozícii ZM*.

Múzeum bolo úspešné i v ďalších projektoch s názvami *Teodor Jozef Mousson – reštaurovanie diel jedného z najvýznamnejších umelcov prvej polovice 20. stor. na Zemplíne* a *Rozširovanie centrálného muzeálneho depozitára – II. etapa*.

Všetky spomínané projektové aktivity podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia, a to sumou 49 800 eur, Košický samosprávny kraj ich spolufinancoval čiastkou vo výške 11 670 eur – obom spomínaným subjektom preto patrí veľká vďaka.

*Mgr. Tibor Tabak
manažér múzea*

Nový úložný priestor pre archeologické nálezy

V minuloročnom čísle *Múzejného hlásnika* sme informovali o tom, že Zemplínske múzeum v Michalovciach uspelo s projektom zriadenia stáleho depozitára pre archeologickú zbierku. Presný názov projektu znel *Zabezpečenie úložného systému a dovybavenie archeologického depozitára v Zemplínskom múzeu v Michalovciach* a z verejných zdrojov ho podporil Fond na podporu umenia, a to sumou 15 000 eur; celkové náklady – pri finančnej spoluúčasti Zemplínskeho múzea a Košického samosprávneho kraja (zriaďovateľa) – predstavovali 19 000 eur. Samotná inštalácia tohto veľkokapacitného úložného systému začala ešte v závere roka 2019, práce boli ukončené v apríli 2020.

Nový archeologický depozitár je vybavený pohyblivými i statickými regálmi, ako aj plošinovým vozíkom a rebríkom. Jeho úložná kapacita predstavuje viac ako 150 m², čo umožňuje trvalé prehľadné i bezpečné uloženie archeologických nálezov z muzeálnych zbierok s priestorovou rezervou na dlhšie časové obdobie. K výraznému zlepšeniu podmienok uchovávaní archeologických artefaktov prispel tiež nákup skladovacieho a obalového materiálu – škatúľ a vreciek s rôznou veľkosťou.

V prvej polovici roka 2020 sa v múzeu začala aj fyzická inventarizácia a revízia archeologickej zbierky (realizovali ju PhDr. Lýdia Gačková a Mgr. Marián Čurný, PhD. – muzeálni archeológovia spolu s Katarínou Meždejovou, DiS. – správkynou depozitára a Mgr. Jozefom Hrabovským – predsedom revíznej komisie), pričom v depozitári sa nateraz podarilo uložiť vyše 17 000 zbierkových predmetov archeologickej povahy

Pohľad do nového archeologického depozitára

a stovky ďalších archeologických nálezov (nevidovaných, resp. depopovaných artefaktov).

Zemplínske múzeum tak neustále skvalitňuje jednu z hlavných oblastí svojej činnosti, a to odborné spracovávanie, uchovávanie a sprístupňovanie predmetov kultúrneho dedičstva z regiónu pre širokú verejnosť.

Mgr. Marián Čurný, PhD.
archeológ

Časť vitrín v pripravovanej etnografickej expozícii

Realizácia stálych expozícií je pre každé múzeum jednou z najnáročnejších úloh. V rámci prípravnej fázy musia odborní zamestnanci i vedenie inštitúcie nájsť odpoveď na niekoľko základných otázok – čo predstaviť, ako to predstaviť, najmä však z akých zdrojov zabezpečiť financovanie. V zrekonštruovanom kaštieli – hlavnom objekte Zemplínskeho múzea v Michalovciach – bola pritom ešte v roku 2019 pre verejnosť otvorená moderná historická a umeleckohistorická expozícia, na dokončenie čaká etnografická a archeologická inštalácia.

Novú etnografickú, resp. národopisnú expozíciu začali odborní pracovníci pripravovať prakticky už od roku 2015, teda od uzavretia kaštiela. Čas jeho rekonštrukcie

K pripravovanej etnografickej expozícii múzea

tak pre etnografov predstavoval i čas tvorby scenára a architektonického návrhu. V porovnaní s pôvodným priestorovým usporiadaním bola plocha, vyčlenená pre národopisnú časť – v rámci celkovej reínštalácie stálych muzeálnych expozícií – zmenšená o takmer 100 m². Pred odborníkmi teda stála výzva, a to vystaviť na menšom priestore väčší súbor predmetov pri zachovaní aktuálneho členenia zbierkového fondu na jednotlivé remeslá. K výraznému úbytku expozícienej plochy etnografie došlo hlavne v suteréne kaštiela, ktorý už bude – podľa novej koncepcie – patriť predovšetkým archeologickým inštaláciám, národopis tu bude zastupovať iba prezentácia regionálneho vinohradníctva v dvoch miestnostiach. Väčšia časť národopisnej expozície bude pritom inštalovaná vo východnom krídle kaštiela. Jej súčasťou bude samostatná prezentácia hrnčiarstva a umeleckej zručnosti pastierov v dvoch osobitných miestnostiach, ktoré pred rokom 2014 slúžili ako kancelárie. Ďalej to budú ukážky tradičného odievania a prezentácia artefaktov, zastupujúcich rybárstvo, v priestoroch spojovacej chodby (tak, ako to bolo pri pôvodnej expozícii). Zvyšná časť inštalácie etnografických zbierok vychádza z koncepcie *Od verejného k súkromnému* a prezentovaná bude v ďalších troch miestnostiach. Pôjde o ukážky profesionálnych remesiel – kováčstva, kolárstva a debnárstva, domácich remesiel – korytárstva, košíkárstva, rezbárstva a zhotovovania bežného

pracovného náradia, používaného pri poľnohospodárstve, resp. chode domácnosti, a predstavenie pôvodného bývania dedičanov.

Nová etnografická expozícia prezentuje exponáty vo vzťahu nástroj – výrobok, teda poukazuje na dualitu remesla i samotného života. Rovnako, ako pri už existujúcich muzeálnych inštaláciách, aj pri národopisnej expozícii sa uplatnila koncepcia spojenia galerijnej formy prezentácie artefaktov s muzeálnym prístupom. Vytvorené tiež bude autentické prostredie („in situ“) keramickej a kováčskej dielne, ako aj interiér sedliackeho domu. Pre návštevníka bude určite zaujímavý i priestor nepriechodnej chodby smerom k administratívnej časti múzea, kde je v pláne inštalácia tradičného rybárskeho člna, plávajúceho po virtuálnej (premietanej) hladine rieky, spolu s množstvom ďalších exponátov, reprezentujúcich rybárstvo. Samozrejme, chýbať nebudú ani iné interaktívne prvky, ktoré majú návštevníkom priblížiť nástroj a výrobok, teda remeslo v širších súvislostiach. Zaujímavosťou budú môcť tiež študovať dobový kontext jednotlivých častí expozície, zachytený vo filmoch, v dokumentoch a vo fotografiách. Po dokončení zariadení pribudne aj možnosť pozrieť si rôzne tematické okruhy.

Nateraz je vypracovaný architektonicko-výtvarný návrh novej etnografickej expozície, samotná realizácia bude financovaná z viacerých zdrojov. Vďaka úspešnému projektu s názvom *Ochrana predmetov národopisnej zbierky ZM*, ktorý v roku 2020 z verejných

zdrojov podporil Fond na podporu umenia, už v múzeu pribudla časť vitrín a pódii. Z programu cezhraničnej spolupráce *ENI (HUSKROUA/1702)* by zas mali byť financované interaktívne prvky expozície, čo umožní zjednotenie doplnkového vybavenia inštalácií. Keďže spomínané dva projekty pokryjú približne tretinu z plánovaného celkového rozpočtu na realizáciu stálej národopisnej výstavy, múzeum sa bude uchádzať o ďalšie grantové zdroje. Nateraz je teda ťažké stanoviť definitívny termín dokončenia celej expozície – jej prvá časť však bude určite sprístupnená v priebehu roka 2021.

Všetci v Zemplínskom múzeu veríme, že nová etnografická expozícia sa pre tunajších obyvateľov stane akousi informačnou základňou pre budovanie kultúrnej identity a pre návštevníkov zo vzdialenejších oblastí miestom, kde sa budú môcť oboznámiť s regionálnymi špecifikami. Jednotlivé témy, sprístupnené v expozičnom priestore, budú zároveň určovať i základné zameranie ďalších interaktívnych podujatí či stretnutí záujemcov o danú oblasť, ľudí, aktívne vykonávajúcich remeslo alebo odborníkov. Spomínaný komplexný typ prezentácie ľudových remesiel a folklóru by tak mal byť súčasťou programu podujatia *Deň s... Deň múzei, Kračun* alebo vlastivedných súťaží, zážitkových hier, táborov, ochutnávok či prednášok a seminárov.

Mgr. Maroš Demko
etnograf

Medzinárodný deň pamiatok a historických sídel on-line

V tomto roku sa tradičné podujatie *Medzinárodný deň pamiatok a historických sídel* muselo z dôvodu pandémie koronavírusu preniesť do on-line priestoru. Zemplínske múzeum v Michalovciach pri danej príležitosti pripravilo sériu prednášok z oblasti zoológie, archeológie, histórie a ľudovej kultúry.

Zoológ Ing. Tibor Vongrey sa vo svojej prednáške venoval významnej ornitologickej lokalite Senné. V úvode priblížil geomorfológiu územia, dôvody jeho permanentného zamokrenia i snahy o odvodnenie, ako aj vybudovanie sústavy rybníkov v druhej polovici 20. storočia.

Senianske rybníky (resp. Senné – rybníky) dnes predstavujú jednu z najvýznamnejších ornitologických lokalít v rámci strednej Európy. V roku 1974 tu bola vyhlásená štátna prírodná rezervácia so zámerom chrániť vzácne biocenózy a vodné vtáctvo, od roku 1995 má lokalita štatút národnej prírodnej pamiatky.

Ako prvý na význam územia pre ornitológiu upozornil v medzivojnovom období gróf Alexander Sztáray, pri počiatkoch budovania jedinečnej zbierky preparovaných exemplárov rôznych druhov vtákov v senianskom kaštieli zas stal gróf Gábor Sztáray (po druhej svetovej vojne sa tento súbor dostal do Slovenského národného múzea v Bratislave). Práve kaštieľ v obci Senné využívali príslušníci šľachtických rodov Vécseyovcov a Sztárayovcov ako sídlo hospodárstva a poľovnícky kaštieľ – zázemie pre veľkolepé poľovačky na vtáctvo.

Kaštieľ v Sennom pred rokom 1945

Dodnes sa zachoval i poľovnícky denník z tohto kaštiela s názvom *Tagebuch des Gasthauses zum „Grunen Kormoran“* (vo voľnom preklade do slovenčiny *Denník hostinca „Zelený kormorán“*). Zápisky zachytávajú priebeh poľovačiek zemplínskej šľachty, ktorá navštevovala seniansky kaštieľ v rokoch 1927 až 1948. Celkovo je v denníku zaznamenaných 4 485 ulovených vtákov rôzneho druhu, okrem toho sú tu opísané i prírodné pomery v jednotlivých ročných obdobiach (stav vody, počasie alebo teplota).

Prednáška PhDr. Lýdie Gačkovej z archeologického útvaru múzea pod názvom *Archeologické pamiatky z významných lokalít zemplínskeho regiónu* sa zas týkala najzaujímavejších pravekých a včasnohistorických nálezov z muzeálnych zbierok. Predstavená bola tvarovo rozmanitá neolitická keramika a drobné plastiky z lokalít Čičarovce, Oborín alebo Veľké Raškovec – doklad zručnosti a umeleckého cítenia dávných obyvateľov Zemplína. Predstavená bola i časť bohatého súboru z eneolitického pohrebiska vo Veľkých Raškovciach – pozoruhodne formované nádoby na nôžkach, medené sekeromlaty či veľké hľuzy rohovcovej suroviny, z ktorých sa zhotovovali pracovné nástroje, ako aj zlaté tepané závesky, predstavujúce najstarší doklad spracovania tohto drahého kovu na území Slovenska.

Pozornosť bola venovaná aj amfore s výnimočnou rytou výzdobou opäť z lokality Veľké Raškovec. Táto nádoba s pravekým scénickým výjavom, zaradená do kultúry Suci de Sus (15. – 14. storočie pred n. l.), sa radí medzi unikáty v rámci zbierok Zemplínskeho múzea. Predstavené boli tiež hromadné nálezy bronzových predmetov z viacerých lokalít, obsahujúce zbrane, nástroje či šperky. Prednášajúca v závere predstavila aj niektoré keramické a kovové nálezy zo súboru predmetov z keltského pohrebiska v Ižkovciach.

V prednáške s názvom *Archeologický výskum historickej sýpky vo Vinnom* prezentoval archeológ Mgr. Marián Čurný, PhD. výsledky dvoch sezón archeologického výskumu tejto budovy s pamiatkovým potenciálom. Výskumom Zemplínskeho múzea v Michalovciach v rokoch

2018 a 2019 sa zistilo, že lokalita bola osídlená kontinuálne od 14. po 20. storočie, no ojedinelé nálezy indikujú aj staršie osídlenie v praveku, protohistórii a vo včasnom stredoveku. Najneskôr na prelome 16. a 17. storočia bola vybudovaná kamenná dvojtraktová obytno-hospodárska budova (panské sídlo – kúria, obytná sýpka), ktorej funkcia sa v priebehu 17. storočia zmenila na výhradne hospodársku. V 18. storočí pribudol tretí – južný trakt a zrejme vtedy bol vybudovaný aj ohradový múr. Najneskôr v 90. rokoch 19. storočia sa budova s areálom začala využívať ako kasárne husárskej posádky. Tie do roku 1918 pozostávali okrem hlavnej budovy (sýpky) z dôstojníckeho domu, dvoch ubikácií pre vojakov a zo stajní. V 30. rokoch 20. storočia bola skúmaná budova už v stave ruiny, bez strechy. Od 50. rokov slúžila miestnemu JRD, od 90. rokov chátrala.

Štvrtú prednášku (spojenú s prezentáciou) pripravil múzejný historik dr. Martin Molnár a jej názov znel *Stredoveký rytier Albert z Michaloviec*. Do histórie sa táto nesporne najvýznamnejšia osobnosť stredovekých dejín Michaloviec i regiónu (išlo o spolumajiteľa rozsiahleho michalovského panstva) zapísala predovšetkým ako prior rádu johanitov v Uhorsku (jeden z osemnástich najvyšších cirkevných hodnostárov krajiny) a dalmátsko-chorvátsko-slavónsky bán (patril medzi osem najvyšších svetských predstaviteľov stredovekého Uhorska). V rámci prezentácie boli predstavené kresby českého autora Jana Syku, množstvo dobového materiálu, odzneli tiež informácie o predkoch Alberta z Michaloviec, o jeho živote, o „polepšení“ rodového erbu, o prepojeniach medzi ním a slávnym rytierom Stiborom zo Stiboríc, resp. panovníkom Žigmundom Luxemburským, o Albertových potomkoch a o tom, čo sa v meste dochovalo po rode pánov z Michaloviec.

Na facebookovskom profile Zemplínskeho múzea bola uverejnená i prezentácia historičky Mgr. Stanislavy Rovňákovej s názvom *Dvorná dáma Irma Sztárayová* – v roku 2020 sme si totiž pripomenuli 80. výročie jej úmrtia. V poslednom období sa vďaka príspevkom v médiách, prezentácii na verejnosti i publikácii podarilo zviditeľniť túto neprávom opomínanú členku grófskeho rodu Sztárayovcov, ktorá do dejín vošla ako posledná dvorná dáma rakúskej cisárkovej a uhorskej kráľovnej Alžbety (familiárne nazývanej Sissi). Autorka predstavila významné medzníky zo života Irmy Sztárayovej, uviedla nové informácie, súvisiace s jej službou pri dvore, upozornila aj na upravený hrob grófkovej a jej príbuzných na sobranskom mestskom cintoríne.

Etnograf Mgr. Maroš Demko pripravil prezentáciu, resp. prednášku s názvom *Amerikánsky dom na Zemplíne*, v rámci ktorej predstavil tento jedinečný fenomén vývoja ľudovej architektúry na Zemplíne v prvej polovici 20. storočia. Na danú dobu išlo o pomerne výrazné kvalitatívne zvýšenie obytného štandardu bežných roľníkov, čo umožnil najmä kapitál emigrantov, vracajúcich sa z USA. Vtedajšie zväčša dvojpriestorové hlinené domy, pokryté slamou, nahradili dlhé obydlia, vymurované z kúpených pálených tehál a pokryté plechom. Staviteľmi týchto domov, dodávaných spravidla „na kľúč“, boli miestni profesionáli – používali pritom najmodernejšie dobové materiály i technológie, uplatňujúc zľudovené dekoratívne koncepty secesie a art deco na tradičné obytno-hospodárske dispozície, čo možno považovať za vyvrcholenie konštrukčného a výtvarného vývoja roľníckeho domu v rámci regiónu. Autor tiež priblížil charakteristické znaky, materiály a prvky tzv. amerických domov.

Idealizovaná podoba rytiera Alberta z Michaloviec (kresba Jana Syku)

Dokončenie zo s. 5

Medzinárodný deň pamiatok a historických sídel on-line

Prednáškový on-line cyklus zavŕšil etnograf *Mgr. Jozef Hrabovský* príspevkom s názvom *Zadymovaná keramika*. I napriek tomu, že daný typ hrnčiarskej výroby je v útlme, na Slovensku aj inde v poslednom období rastie záujem o „čiernu keramiku“ ako kultúrny fenomén. Podobne, ako v iných hrnčiarskych strediskách, aj zemplínski hrnčiari v Pozdišovciach a Snine uplatňovali pri časti produkcie odlišný spôsob výpalu s tzv. zadymením. Tento proces totiž znižoval pórovitosť a nasiakavosť materiálu i bez použitia glazúry, výrazne tiež ovplyvnil výsledný vzhľad výrobkov – namiesto bežných červenohnedých odtieňov naberal črep charakteristické zafarbenie od svetlých sivých tónov až po čiernu farbu.

Zadymované hrnčiarske výrobky sa pre svoje vlastnosti (čiasťočná poréznosť, tepelná odolnosť, prítomnosť uhlíka v črepe) používali pri tepelnom spracovaní stravy, resp. pri transporte a skladovaní tekutín. Čierne keramické výrobky sa zhotovovali podobne, ako bežná hrnčiarska produkcia – vytáčaním alebo modelovaním. Na rozdiel od glazovaných sa však vypaľovali iba raz, a to v poľných peciach, kde bolo palivom drevo. Priblížené boli aj postupy výzdoby keramiky, využívajúce mechanickú úpravu povrchu. Autor príspevku detailne opísal i prostredie a podmienky, za akých výpal prebiehal.

kolektív odborných pracovníkov ZM

KLOKOČOVSKÁ IKONA

Najstaršie záznamy

Nateraz najstarší písomný záznam o zázraku slzenia obrazu klokočovskej Bohorodičky predstavuje krátky text v preklade diela *Atlas marianus*, doplnený o údaje z Uhorska (v maďarčine publikácia vyšla pod názvom *Az egész világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideben föltett eredeti*, Nagyszombat 1690), ktorý bol vydaný v Trnave v roku 1690.

V *Eszterházyho atlase pútnických miest v Uhorsku* z roku 1690 je uvedený: „Zázračná ikona Bohorodičky v obci Vinné v Uhorsku. Ikona Bohorodičky v kostole v ruskej dedine Klatócz [Klokočov], ktorá patrí k hradu Vinné, sa oddávna teší veľkej úcte. Táto ikona začala slziť v roku 1670. Neskôr ju poškodili niekoľkými bodnutiami nožom, po ktorých zrada tiekli slzy po jej tvári. V roku 1680 ikonu previezli na Mukačevský hrad, ktorý je majetkom Rákócziho.“

Ďalšie dva historické doklady o klokočovskej ikone súvisia s Františkom II. Rákócziom – ide o zápis jeho pokladníka z roku 1688 a inventarizačný zoznam majetku spomínaného šľachtica z roku 1711. Podľa prvého záznamu (uvádza ho autor knihy o Mukačevskom hrade z roku 1890) korunku Bohorodičky tvorilo 7 veľkých a 10 malých rubínov, 5 smaragdov, 11 menších diamantov a 19 väčších i 536 menších perál, jej krk zdobil 18-radový náhrdelník, ktorý sa skladal z 85 veľkých a 2 771 menších perál, v korunke Ježiša boli zas 2 veľké a 9 malých rubínov, 3 veľké smaragdy, 4 menšie diamanty a 11 veľkých i 322 menších perál.

Opis udalostí, spätých s klokočovskou ikonou (bez datovania), ako aj jej neskoršie putovanie s Helenou Zrínskou cez Viedeň, Konštantínopol a Mukačevo do Sárospataku obsahuje i výročná správa jezuitov z roku 1711 zo Sárospataku.

Doklad iného druhu predstavuje ľudová pieseň duchovného, resp. pútnického charakteru s názvom *Pieseň o klokočovskom obraze*, ktorá je zapísaná v cirkevnej slovančine v *Kamienskom Bohohlasníku* – ukončenie prác na prepisovaní tohto spevníka odborníci datujú do roku 1734, jeho obsah je však podstatne starší.

Jazykovedec – univerzitný profesor Peter Žeňuch, rodák z obce Kaluža, ktorý túto pieseň preložil a prepísal do slovenčiny, jej vznik kladie do obdobia rokov 1670 až 1687.

Prvá kópia klokočovskej ikony

Na žiadosť mesta Prešov o vrátenie klokočovskej ikony viedenský cisársky dvor reagoval tak, že cisárovná Mária Terézia nariadila dvornému maliarovi Franzovi G. Kramerovi namaľovať jej kópiu, pričom na obraz bol ešte pridaný nápis v maďarskom jazyku o udalostiach „z roku 1670“. Uvedenú kópiu potom na prešovský magistrát priniesli dvaja cisárski vyslanci.

Koncom 19. storočia ikonu na magistráte „objavil“ prešovský gréckokatolícky biskup Ján Vályi a na jeho žiadosť bola následne premiestnená do biskupskej kaplnky v Prešove. O jej ďalšom osude relevantné správy chýbajú – existujú iba dohady.

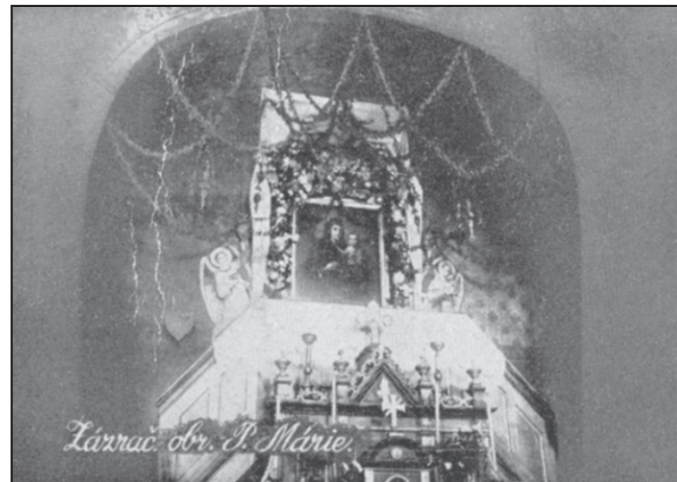
Druhá a tretia kópia klokočovskej ikony

V roku 1904 boli z prvej kópie klokočovskej ikony, ktorá sa nachádzala v Prešove, zhotovené ďalšie dve kópie.

Prvá z nich je umiestnená v užhorodskom gréckokatolíckom katedrálom chráme, druhú možno vidieť v klokočovskom gréckokatolíckom chráme – tá však nie je signovaná, len na zadnej strane sa nachádza maďarský nápis (v slovenskom preklade): „*Tento duplikát bol zhotovený v roku 1904 z obrazu, ktorý je uložený v biskupskej kaplnke v Prešove.*“

V roku 1948 ikonu Bohorodičky, uloženú v chráme v Klokočove, slávnostne korunovali.

Neskôr z nej boli vytvorené i ďalšie kópie – napr. putovná kópia alebo tzv. Hamiltonská kópia v Kanade.

Kópia zázračnej ikony v klokočovskom chráme niekedy po roku 1918

Klokočov ako pútnické miesto

Po umiestnení kópie ikony Bohorodičky v klokočovskom gréckokatolíckom chráme v roku 1904 sa táto obec stala „*strediskom mimoriadneho prejavu zbožnosti, kde sa schádza mnoho tisíc ľudí, gr.- i rímskokatolíkov.*“

Tunajší chrám navštevovali po skončení prvej svetovej vojny aj mnohí veriaci z Podkarpatskej Rusi (dané územie bolo v tomto období súčasťou Československej republiky).

Rímsky pápež Pius XI. priznal v roku 1923 chrámu v Klokočove právo usporadúvať – na sviatok Zosnutia (Uspenija) presvätej Bohorodičky – odpustové slávnosti s možnosťou získania plnomocných odpustkov.

Počas existencie vojnového slovenského štátu (1939 – 1945) bola účasť veriacich na klokočovskom odpuste pomerne nízka.

K obnoveniu odpustových slávností došlo po druhej svetovej vojne, zavedené boli i nové odpusty. Podľa údajov klokočovského farára Jána Čekana sa konali dva veľké odpusty – na piatu nedeľu po Pasche a na Zosnutie podľa starého kalendára, okrem toho boli i dva menšie odpusty, a to v zimnom čase – na sviatok Vstupu Bohorodičky do chrámu a na sviatok Počatia presvätej Bohorodičky.

Na dvoch veľkých odpustoch v roku 1947 sa zúčastnilo napr. do 40-tisíc veriacich, na tradičný augustový odpust do Klokočova prichádzalo aj neskôr niekoľko tisíc pútnikov – i to svedčilo o veľkej úcte „*zemplínskeho ľudu k Matke Božej.*“

Klokočov je do dnešných dní najvýznamnejším pútnickým miestom gréckokatolíkov na Zemplíne (región je cirkevno-správne rozdelený medzi Prešovskú gréckokatolícku archieparchiu a Košickú gréckokatolícku eparchiu), zároveň tiež patrí medzi päť pútnických miest Košickej eparchie.

V rámci odpustových slávností, ktoré sa konajú pri príležitosti sviatku Zosnutia presvätej Bohorodičky v druhú augustovú nedeľu, do obce dodnes prichádza niekoľko desiatok tisíc veriacich, pre ktorých je vždy pripravený bohatý duchovný program za účasti významných cirkevných predstaviteľov.

Pravidelne sa tu konajú i fatimské soboty, ktoré od roku 1997 pripadajú vždy na prvú sobotu v mesiaci.

V chrámovom areáli, ktorý sa postupne dotvára, prebiehajú počas roka aj mnohé iné duchovné aktivity pre veriacich.

dr. Martin Molnár
historik

Klokočov – pútnický chrám (časť pohľadnice z 30. rokov 20. storočia)

NAJ ZO ZBIEROK ZEMPLÍNSKEHO MÚZEA

V mesiacoch máj až jún 2020 prebiehalo na facebookovskom profile múzea hlasovanie s názvom *Náš naj... – anketa*, týkajúca sa najzaujímavejšieho predmetu zo zbierok Zemplínskeho múzea. V krátkych videách odborní pracovníci predstavili zbierkové fondy každého z vedných odborov, medzi sebou súťažilo osem vybraných exponátov.

Bobor európsky (*Castor fiber*)

Zoológ Ing. Tibor Vongrey predstavil *bobra európskeho* – prezentovaný preparát získalo múzeum v roku 2017, v rámci prírodovednej expozície ide o jeden z najzaujímavejších exponátov.

Bobor európsky (*Castor fiber*)

Bobor je na Slovensku zákonom chránený. Do roku 1977 ho v Československu považovali za vyhynutý druh. Príčin bolo viacero – vzácna kožušina, hodnotný tuk, tzv. bobří stroj (ide o výlučky žliaz, ktoré v minulosti považovali za všeliek a účinné afrodisiakum) alebo „pôstne jedlo“ (v 18. storočí totiž bobra vyhlásili učenci z parížskej Sorbony za rybu, preto jeho mäso mohlo byť konzumované počas pôstu).

Na územie severovýchodného Slovenska a Zemplína sa bobor vrátil v posledných dvoch desaťročiach, keď sa tu dostali jedince, prirodzene migrujúce z obnovených populácií v Poľsku. Na rieke Laborec v katastri mesta Michalovce bobra zaznamenali po prvýkrát v roku 2008. V súčasnosti ich populácia rastie, bobria aktivita bola pozorovaná v povodí riek Laborec, Ondava, Latorica, Uh a pri menších jazierkach a rybníčkoch v okolí Zemplínskej šíravy.

Bobrovi vyhovuje kombinácia stojatých a tečúcich vôd v nížinách a podhorských oblastiach. Živí sa mäkkými drevinami, najmä kôrou vrb, jelší, briez a topoľov. Považuje sa tiež za najväčšieho európskeho hlodavca (dosahuje dĺžku 75 – 100 cm, samotný chvost je dlhý 30 – 40 cm, hmotnosť predstavuje 15 – 30 kg). Dobrý pohyb vo vode mu umožňujú plávacie blany na nohách a plochý chvost (slúži ako kormidlo), má aj hustú srst (na ploche s veľkosťou 1 cm² sa nachádza až 10 000 chlpkov). Ročne spotrebuje asi 4 000 kg dreva s kôrou. Žije v kolóniách, bobrie páry zostávajú spolu po celý život. Stavia si brlohy, vyhrabané do brehov, s vchodom pod vodou. Známe sú i veľké hrádze a tzv. bobrie hrady, ktorých „architektmi“ sú prekvapivo samičky; samce iba prinášajú a podávajú materiál.

Kopytovitý klin

Archeológ Mgr. Marián Čurný, PhD. uviedol *kopytovitý klin* – jeden z prvých artefaktov, zaevidovaných v archeologickej zbierke.

Ide o jednoduchý, zároveň však mimoriadne účinný kamenný nástroj z mladšej doby kamennej, ktorý používali prví usadlí roľníci na Zemplíne. Objavil ho vtedajší riaditeľ múzea – archeológ Jaroslav Vizdal v Zemplínskych Kopčanoch v roku 1958, počas výstavby objektov miestneho JRD, spolu s inými artefaktmi z okruhu kultúr mladšej a neskoršej

doby kamennej, doby bronzovej a stredoveku. Lokalita sa tým zapísala medzi najvýznamnejšie archeologické náleziská v rámci Zemplína i východného Slovenska. Na základe spomínaných pamiatok bolo tiež vyčlenených niekoľko kľúčových stupňov v kultúrno-chronologickom vývoji Zemplína.

Kopytovitý klin vlastne predstavuje jednoducho vyformovaný predmet, ktorý vznikol brúsením z pomerne mäkkého kamenného materiálu – svetlého vápenatého ílovca. Výsledný tvar je kombináciou sekerky a dláta.

Kopytovitý klin zo Zemplínskych Kopčian (neolit, 6. tisícročie pred n. l.)

Artefakt má jednoduchý obuch a ostrie. Pri predmetoch daného typu sa predpokladá, že boli používané pri práci s drevom, na jeho štiepanie či vysekávanie tesárskych spojov alebo otvorov v drevených prvkoch. Tento veľmi efektívny nástroj tak pomáhal dávnyim obyvateľom Zemplína spracovávať dostupnú základnú surovinu – drevo – na jednotlivé časti domov, resp. na iné výrobky.

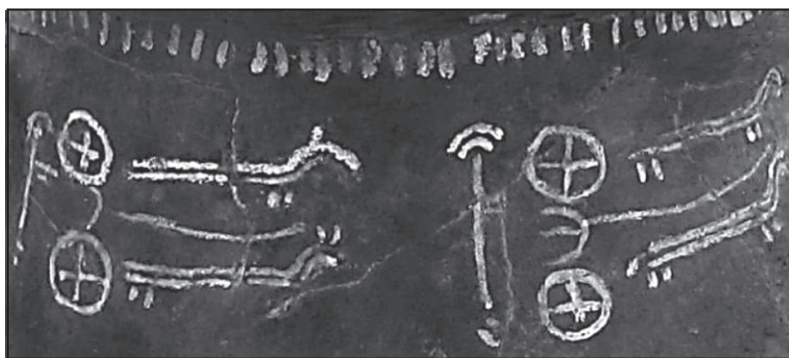
Predstavený artefakt patrí v rámci svojho druhu k väčším exemplárom – má dĺžku 17 cm a výšku, resp. šírku asi 4 cm. Na ostrí vidieť stopy po poškodení ešte z doby jeho funkčnosti, ďalšie poškodenia vznikli pri objavení. Predmet možno spojiť s obyvateľstvom kultúry s východnou lineárnou keramikou, ktorá sa v našom regióne rozšírila v 6. tisícročí pred n. l., pričom išlo o jednu z najstarších usadlých populácií.

A ešte jeden paradox – hovoríme síce o dobe kamennej, lebo najviac dochovaných archeologických nálezov z uvedeného obdobia bolo vyrobených z kameňa (neorganického materiálu), avšak najčastejšie sa používalo drevo (organický materiál), ktoré sa ale nedochovalo (vhodnejším označením by tak bolo „doba drevená“).

Príbeh z praveku na nádobe

V muzeálnych zbierkach sa medzi tisíckami artefaktov nachádza i niekoľko výnimočných predmetov, ktoré zaujmú tvarom, výzdobou či materiálom. Patrí medzi ne aj *hlinená amfora* – urna s pozoruhodnou rytou výzdobou na povrchu. Objavená bola v roku 1968 v podobe zlomkov v stavebnom výkope na súkromnom pozemku vo Veľkých Raškovciach. Majiteľ, prekvapený prítomnosťou veľkého množstva keramických fragmentov, daný stav oznámil Zemplínskemu múzeu. Zachránil tak (nielen) nádobu, ale i kúsok pravekej histórie regiónu.

V amfore, patriacej do prostredia kultúry Suci de Sus (doba bronzová, 15. storočie pred n. l.), boli uložené spolopené zvyšky zomrelého po žiarovom pohrebe. Jedna z interpretácií predpokladá, že výzdoba na nádobe zobrazuje premyslený epický výjav, priamo súvisiaci s pohrebom nejakého významného predstaviteľa vtedajšej spoločnosti – možno náčelníka alebo výnimočného bojovníka. Jeho spolopenie bolo pritom pravdepodobne vykonané v blízkosti samotného pohrebu.

Hlinená amfora – urna s pozoruhodnou rytou výzdobou na povrchu

Dvojkoľosové bojovnícke vozy s konským záprahom a vozatajmi, vykreslené na hrdle nádoby, azda zobrazujú časť sprievodu, ktorý sa odobral na miesto uloženia pozostatkov zomrelého. Podobné zobrazenie vozov poznáme aj z iných oblastí. Sprostredkovateľská úloha sa v tomto prípade prisudzuje východnému Stredomoriu a východoeurópskym priestorom. Pochádzajú totiž odtiaľ viaceré dôkazy o bojovom

Dokončenie zo s. 7

NAJ zo zbierok Zemplínskeho múzea

využívaní dvojkolesových vozov (16. až 14. storočie pred n. l.). I ďalšie výzdobné motívy na nádobu môžu mať inú, než len ornamentálnu funkciu. Zachytávať môžu skutočný dej – pohrebnú hranicu, ľudské (štylizované) postavy, špirála môže byť symbolom života...

Pri ikonografickom rozbere motívu na nádobe z Veľkých Raškoviec prekvapí pozoruhodná podobnosť s Homérovým opisom pohrebu Patrokla – hrdinu trójskej vojny, ktorý bol zabitý v súboji s Hektorom. Starogrécky básnik totiž pomerne detailne popisuje prípravu daného pohrebu – chystanie dreva na pohrebnú hranicu, jej prípravu, sprievod na miesto pohrebu, dary i zvieracie obete. Okrem veľkolepých pohrebných slávností tu nájdeme aj opis pretekov, usporiadaných na Patroklovu počesť po skončení pohrebu.

Anonymný „výtvarník“ z Veľkých Raškoviec nám tak na amfore (unikátnej v rámci stredoeurópskeho priestoru) zanechal príbeh z bohatých pravekých dejín Zemplína, ktoré boli v mnohom podobné spoločenskému daniu vo vyspelých civilizáciách danej doby. Zároveň ide o dôležitý historický prameň, napomáhajúci pochopeniu vzťahov medzi naším územím a východným Stredomorím.

Svadobná truhlica

Etnograf Mgr. Maroš Demko prezentoval zdobenú *svadobnú truhlicu* zo začiatku 17. storočia.

Zemplínske múzeum má vo svojom fonde viacero zdobených drevených truhlíc – sú súčasťou jednak historickej, jednak etnografickej zbierky. V dedinskom prostredí slúžili maľované „lady“ až do začiatku 20. storočia hlavne na uschovávanie textilu. V šľachtických rodinách, ako aj u bohatších sedliakov sa truhlice používali i na uschovávanie dokumentov či cenných predmetov.

Najkrajšie truhlice v zbierkach múzeí predstavujú zvyčajne tie, ktoré dostávali dievčiny po sobáší ako veno spolu s bohatou výbavou. Aj Zemplínske múzeum má jeden unikátny kúsok – *Ladu na uschovanie zemianskeho odevu*, ktorú získalo ešte v roku 1959. Ide o pomerne veľkú (160 x 76 x 87 cm) zachovanú truhlicu, zdobenú vyrezávaním a bohatým maľovaním – naisto súčasť svadobnej výbavy nevesty (tento kus nábytku poznáme aj pod označením „svadobná skriňa“, „truhla“, „lada“, „kašňa“ či „kasta“). Dané tvrdenie podporujú i dva maľované erby na čelnej strane truhlice, ktoré s veľkou pravdepodobnosťou patrili svadobnému páru. Svadba sa konala v roku 1601 – uvedená číslovka je namaľovaná v strede „lady“.

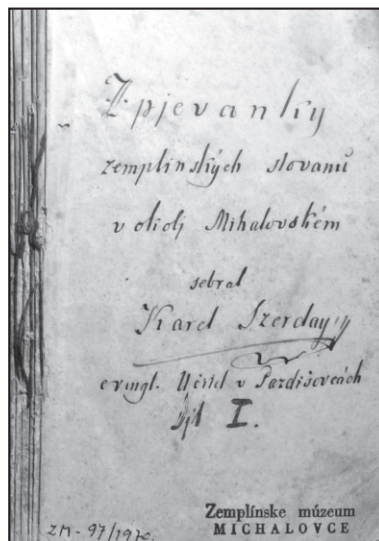
Svadobná truhlica zrejme z Rakovca nad Ondavou (1601)

Svadobné truhlice mali v minulosti osobitný význam a symbolizovali najmä sociálny status nevesty. Keďže ich vyhotovenie stálo pomerne dosť peňazí, v rodine ich neraz uchovávali ako cenné dedičstvo.

Blížšie údaje o spomínanej truhlici zo zbierok múzea nepoznáme, podľa ústne tradovanej verzie má „lada“ pochádzať z Rakovca nad Ondavou. Nepochybne však ide o výnimočný kus renesančného nábytku, ktorý zhotovil zručný majster na konkrétnu objednávku; v nasledujúcich rokoch si táto svadobná truhlica určite zaslúži detailnejšie spracovanie.

Rukopisná zbierka piesní od Karola Samuela Seredayho

Etnograf Mgr. Jozef Hrabovský priblížil *zbierku piesní Karola Samuela Seredayho* – jedinečný doklad národnobuditeľskej činnosti na Zemplíne v 19. storočí a jeden z výsledkov vtedajších snáh o dokumentáciu ľudovej slovesnosti. Význam rukopisnej zbierky *Zpjevanky zemplínských*

Seredayho spevník (19. storočie)

ktorý nazval *Nápevy starých slovenských spievaniek od urodzenej pani Anny Szirmay rodenej Keczer* – stretávala sa tu hudba šľachty so slovenskými, s poľskými či maďarskými ľudovými piesňami. Tejto významnej pamiatke hudobnej kultúry sa neskôr vedecky venoval najmä Jozef Kresánek, jej obsah sa tiež dostal do repertoáru viacerých súborov starej hudby.

Uvedenú zbierku zostavil Karol Samuel Sereday počas svojho druhého pôsobenia na Zemplíne. V muzeálnej zbierke sa nachádzajú dva zošity s textovými zápismi. Prvý (evidovaný pod číslom 1189/N) obsahuje 259 textov; začína miestnym variantom piesne „Kopala studinku“, do záveru za autor zaradil slovník *Vysvetlenj některjch slov užjvaných od Slováků v Šaryšsko-Zemplinsk. nářečí* s uvedením prekladov, resp. s vysvetlením nářečových výrazov a miestnych názvov, ktoré sa vyskytli v jednotlivých textoch. Slovník ukončuje datovanie: „*Tolik na ten čas. Psano 1865 mesjci Květni.*“ Z obsahu druhého zošita (evidovaného pod číslom 1188/N) sa zachovalo 236 zapísaných textov, úvodné i záverečné strany chýbajú.

Texty piesní majú prevažne ľúbostný charakter, obsahujú však aj sociálne motívy. Niektoré označuje i meno osoby, ktorá danú pieseň poznala (napr. Maria Mižik, M. Stretavská, Maria Ovdovčina, Maria Kočišova, Ondr. Cisar alebo Anna Cisar). Konkrétne mená sa vyskytujú aj priamo v piesňach – tie boli totiž prispôbované momentálnej situácii (*Hančo Polaškowa na hrunku býwame, ani ty ani ga fragira nemáme, Marča Magurowa u doline býwá...).*

I napriek tomu, že Karol Samuel Sereday zbierku zostavoval už po kodifikácii slovenčiny, piesne zapisoval starším typom pravopisu („j“ zaznamenával písmenom „g“ alebo používal „w“). Jeho zápis miestneho zemplínskeho nárečia je pritom ovplyvnený prvkami zo Šariša, odkiaľ pochádzal, z Liptova, kde v rokoch 1840 až 1853 pôsobil, i češtinou, ktorá tvorila základ literárneho jazyka protestantských učencov.

Zbierke sa podrobne vo viacerých štúdiách, ako aj v habilitačnej práci venoval Peter Karpinský (spomenúť možno štúdiu *Historicko-jazyková analýza rukopisného spevníka Karola S. Seredaiho*, uverejnenú v zborníku *Kresťanstvo v dejinách Zemplína*, ktorý vydalo Zemplínske múzeum v Michalovciach v roku 2011), výsledky svojho bádania plánuje vydať i v knižnej podobe.

Spomínaná rukopisná zbierka bude prezentovaná aj v pripravovanej národopisnej expozícii, a to priamo ako predmet, resp. v zdigitalizovanej podobe v rámci interaktívnych prvkov.

Ukážka zo slovníka v časti *Vysvetlenj některjch slov...* (používame rovnaký zápis, ako v rukopise):

*a vec ... potom, zatým

*sumeňe ... svědomí

*gargala ... krhla

*nespodzival ... nenazdal

*feleluge [feleluje] ... povida

Reálie a názvy, spomínané v piesňach:

*Dargov ... hora mezi Zempl. a Abaujvarskou Stolicí

*Duša ... ge [je] barinaty potok pri Pazdišovciach

*Kamenica ... dedina pri Humenom v Zempl. St.

*Moskal ... rus

*Vycherlec ... ginač [jinač] Vychorlet, gest [jest] nevyšy Vrcholec na Tatrach v Ung. St. [Užskej stolicí], pod nim Lúčka, Ribnica ... osady

Pokračovanie na s. 9

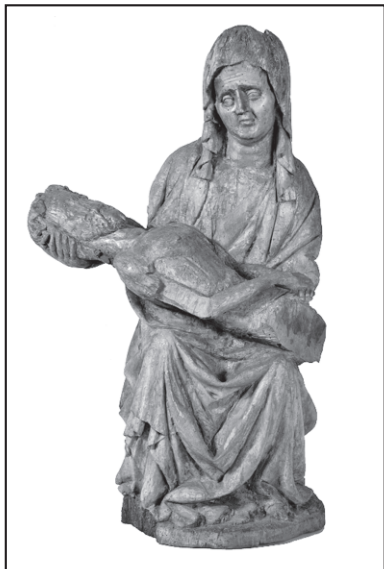
Dokončenie zo s. 8

NAJ zo zbierok Zemplínskeho múzea

Gotická Pieta zo Strážskeho

Historička umenia Mgr. Dana Barnová prezentovala *Pietu zo Strážskeho* – jedinú gotickú sochu (súsošie) v zbierkach Zemplínskeho múzea.

Pieta ako ikonografický námiet predstavuje skrátenie talianskeho výrazu *Maria Sanctissima della Pieta*, v doslovnom preklade *Mária Najsvätejšia Smútiaca*. Z hľadiska významu slovo „pieta“ znamená zbožnú úctu, pobožnosť, súcitu. A práve „súciť“ je slovo, ktoré najlepšie vystihuje daný ikonografický námiet.

Gotická Pieta zo Strážskeho
(40. roky 15. storočia)

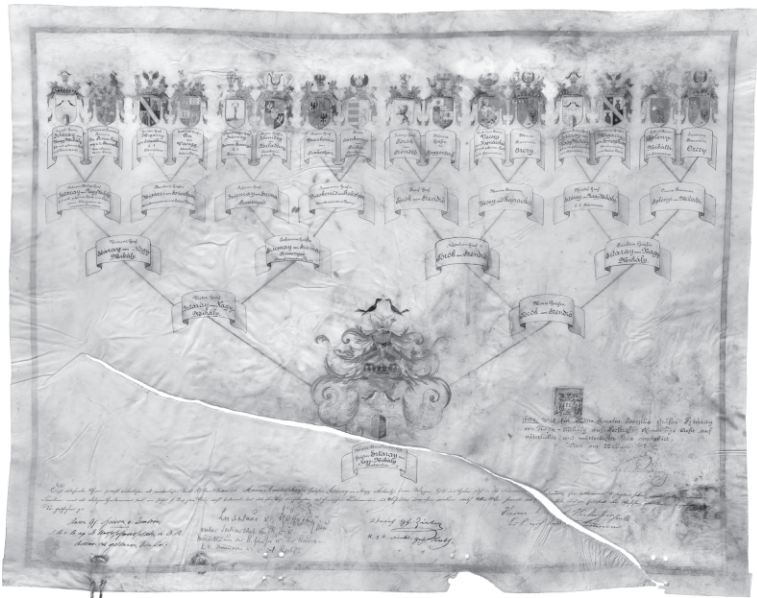
V sochárstve býva pieta najčastejšie zobrazovaná ako súsošie, tvorené dvoma postavami – sediacou Pannou Máriou, ktorá vo svojom lone drží mŕtve telo syna Ježiša Krista. Daný motív sa postupne vyvinul z pôvodnej scény Oplakávania – Lamentatio, kde je Kristovo telo snaté z kríža a Mária ho spolu s ostatnými oplakáva; postavy Márie a Ježiša sa časom osamostatnili. Prvé piety sa začali objavovať na prelome 13. a 14. storočia v oblasti stredného Nemecka, odtiaľ sa tento námiet rozšíril i na územie strednej a stredovýchodnej Európy, vrátane Slovenska. V období gotiky sa pritom postupne sformovali tri základné typy, ktorých označenie vychádza z polohy Ježišovho tela – horizontálna, vertikálna a diagonálna.

Gotická Pieta zo Strážskeho je datovaná do 40. rokov 15. storočia. Neznámy rezbár ju vyhotovil z lipového dreva. Badateľné sú na nej aj zvyšky maľby – polychrómie. Výška diela predstavuje 103 cm, spolu s podstavcom je to 120 cm. Typologicky sa radí medzi horizontálne piety, kde je telo Krista takmer vo vodorovnej polohe. Súsošie sa zachovalo v torzovitom stave – časť korpusu Ježiša, konkrétne nohy, chýbajú, jeho tvár tiež nie je detailne prerezávaná, čo umocňuje drsnosť výrazu. V protiklade k tomu je tvár Márie vytvorená veľmi detailne, čím chcel neznámy autor realisticky stvárniť utrpenie matky nad umučeným synom. Istú mohutnosť postavy Márie, väčšinou zobrazovanú s jemnými črtami tváre, umocňuje rúško, lemujúce tvár a padajúce na plecيا v meandrových kaskádach. Odev v spodnej časti zas padá do miskovitých záhybov v tvare písmena „V“. Existuje tiež možnosť, že dielo nebolo nikdy dokončené, resp. ho v spodnej časti dodatočne prerezávali.

Spomínaná pieta zároveň predstavuje jeden z prvých predmetov, získaných do zbierok múzea (v roku 1956), v novej stálej expozícii sakrálneho umenia je najstarším i najvzácnejším exponátom.

Pergamenová listina Irmy Sztárayovej

Historička Mgr. Stanislava Rovňáková predstavila *pergamenovú listinu z roku 1895* – maľovaný rodostrom predkov grófkyni Irmy Sztárayovej.

Pergamenová listina – rodostrom grófkyni Irmy Sztárayovej (1895)

Uvedená osoba je z histórie známa ako posledná dvorná dáma rakúskej cisárovnjej a uhorskej kráľovnej Alžbety (familiárne nazývanej Sissi). Rodostrom (podľa všetkých indícií) vznikol práve v súvislosti s vymenovaním Irmy Sztárayovej za dvornú dámu panovníčky, pričom mal dokladať 16 šľachtických predkov (k dvoru sa totiž nemohol dostať nikto neurodzený). Na dokumente sú tiež vyobrazené erby a uvedené funkcie Irminých predkov.

Do zbierok Zemplínskeho múzea sa listina dostala pred niekoľkými rokmi od istého obyvateľa obce Obišovce, ktorý ju inštitúcii daroval. Pôvodne bola vo veľmi zlom stave, pretože niekoľko desaťročí ležala kdesi na povale domu. Momentálne je uložená v depozitárnych priestoroch múzea, kde sú vytvorené vhodné podmienky na jej dlhodobé uchovávanie. Kópiu listiny môžu návštevníci vidieť v muzeálnych expozíciách – v zdigitalizovanej podobe na dotykovej obrazovke v knižnici a ako zarámované faksimile na stene pracovne grófa Alexandra Sztárayho.

Barokové rúcho zo Starého

Historik dr. Martin Molnár prezentoval *barokové bohoslužobné rúcho z roku 1766*. Tento zbierkový predmet (kazula s príslušenstvom, ktoré tvorí štóla, manipul, bursa, palla a vélum) pritom patrí k najcennejším a zároveň najatraktívnejším artefaktom múzea, čo potvrdzuje i fakt, že uvedený exponát napokon vo verejnej facebookovskej ankete zvíťazil.

Barokové rúcho zo Starého je zároveň istým spôsobom späté s príbehom veľkej lásky Márie Kristíny Habsbursko-Lotrinskej a Alberta Sasko-Tešínskeho, ako aj s osudom dvornej dámy Márie Anny Sztárayovej.

Mária Kristína sa mohla – ako jediné z detí Márie Terézie – vydať z lásky, ostatné sa museli podriaďovať sobášnej politike cisárovnjej. Za manželku si vybrala knieža Alberta Sasko-Tešínskeho, ktorého panovníčka Mária Terézia v roku 1765 vymenovala za uhorského miestodržiteľa. Sobáš sa pre smútok po smrti Františka Lotrinského (manžela Márie Terézie a otca Márie Kristíny) konal až o rok neskôr, 8. apríla 1766. Po veľkolepejšej svadbe sa mladomanželia usadili v zreštaurovanom paláci na Bratislavskom hrade, kam s nimi odišla aj v tom čase 28-ročná Mária Anna Sztárayová. Pri príležitosti prijatia za dvornú dámu darovala rakúska arcivojvodkyňa Mária Alžbeta, mladšia sestra Márie Kristíny, rímskokatolíckemu farskému kostolu v Starom v roku 1766 hodvábne barokové bohoslužobné rúcho s príslušenstvom, ktoré vlastnoručne vyšívala (Sztárayovci boli totiž svetskými patrónmi starianskeho kostola). O tejto udalosti sa v rodovom archíve Sztárayovcov zachoval iba krátky zápis, ktorý vyhotovil Imrich Sztáray – otec Márie Anny; samotný darovací list nepoznáme. Arcivojvodkyňa Mária Alžbeta sa pre chorobu z detstva nikdy nevydala a po matkinej smrti v roku 1780 sa stala predstavenou Ústavu pre šľachtičné v Innsbrucku.

Pre šľachtický rod z východného Slovenska to bola veľká česť. Starianski farári toto rúcho používali iba pri významných udalostiach a sviatočných bohoslužbách. V 80. rokoch 20. storočia sa kazula s príslušenstvom dostala do Zemplínskeho múzea v Michalovciach, v roku 2007 – z dôvodu poškodenia – bolo rúcho reštaurované a do depozitu múzea ho po takmer rok trvajúcej oprave opätovne uložili v roku 2008.

Od roku 2020 je barokové bohoslužobné rúcho zo Starého s príslušenstvom súčasťou muzeálnej klenotnice, zriadennej v priestoroch michalovského barokovo-klasicistického kaštieľa.

kolektív odborných pracovníkov ZM

Barokové rúcho zo Starého (1766)

Zemplínske múzeum v Michalovciach pripravilo v roku 2020 cyklus podujatí s názvom *Deň s...*, zameraný na interaktívne priblíženie rozmanitých prejavov ľudovej kultúry na Zemplíne, predovšetkým tradičných ľudových remesiel. Táto séria kombinovaním prednášok, diskusií, výstav a tvorivých dielní vytvára priestor na tematizovanú výmenu informácií – záujemcovia o danú problematiku sa stretávajú s osobami, ktoré aktívne pôsobia v rámci remesiel a iných činností, ako aj s odborníkmi, prezentujúcimi širší kultúrny kontext, i sami sa zapájajú do diania prostredníctvom svojich skúseností a s chuťou „sprobovať“ to, čo kedysi robili a čím niekedy žili obyvatelia Zemplína.

Nepriaznivá epidemiologická situácia v krajine však zapríčinila, že v múzeu sa nateraz mohli predstaviť iba dve remeslá – tkáčstvo a hrnčiarstvo.

Prvé z podujatí s názvom *Deň s tkaním* sa konalo 22. februára 2020 v nových priestoroch, ktoré vznikli v podkroví východného krídla kaštieľa po jeho rekonštrukcii. Pripravená výstava pozostávala z dobových textílií a tkáčskeho náradia zo zbierok múzea, ktoré ešte v nedávnej minulosti bežne používali naši predkovia. Prezentácia etnografa Maroša Demka zas sprostredkovala záujemcom bližšie informácie o zhotovovaní plátna a odevov od praveku až po súčasnosť. Praktickú činnosť – výrobu handričkového koberca na krosnách – s možnosťou zapojenia prítomných návštevníkov realizovala Jozefína Štefančíková, ktorá sa tkaniu aktívne venuje a zároveň reprezentuje

región Zemplína na tradičných jarmokoch či iných akciách. Najmenší si zas mohli na krosienkach a rámičkoch utkať šnúrky alebo náramky.

Druhé podujatie – *Deň s hrnčiarstvom* – sa konalo 16. augusta

v už spomínaných podkrovných priestoroch východného krídla kaštieľa – zdokumentované dianie v dvoch profesionálnych výrobných keramiky, ktoré aktuálne pôsobia v Michalovciach (zaznamenaný tam bol samotný proces

staršie hrnčiarske výrobky z múzejných zbierok. Praktickú prácu s hlinou si mohli záujemcovia vyskúšať priamo pod vedením jedného z protagonistov filmu – hrnčiara Jána Mokriša.

V pláne bola ešte príprava *Dňa s plstením a tvorbou z vlny*, *Dňa s výrobou píšťaliek* alebo *Dňa s vinohradníctvom*, avšak kvôli pretrvávajúcej nepriaznivej pandemickej situácii musela inštitúcia počet podujatí obmedziť. Z rovnakého dôvodu sa i pôvodne zamýšľaný *Deň s pisankami* zredukoval na výstavu kraslíc pod názvom *Krásna veľkonočná škupinky*, prezentovanú v on-line forme.

Na ďalšie obdobie pripravujeme predstavenie rôznych textilných techník (háčkovania či paličkovania), prezentáciu zhotovovania pastierskych bičov a kožených výrobkov, ukážky využitia rohoviny a rozmanitých foriem pastierskej kultúry, predstavenie ľudových hudobných nástrojov, prezentáciu košíkárstva, korytárstva, kováčstva alebo ukážky tradičných foriem ľudového staviteľstva.

Všetky spomínané podujatia pritom voľne nadväzujú na koncept z roku 2017, v rámci ktorého múzeum verejnosti predstavilo dva filmové dokumenty s názvami *Deň s... michalovskými hrnčiarimi* a *Deň s... výrobcom pastierskych bičov*.

V cykle *Deň s...* tak plánujeme pokračovať, a to v podobe, ktorá odzrkadľuje rôznorodosť tém ľudovej kultúry a ich zastúpenie vo forme muzeálnych zbierkových predmetov.

Mgr. Jozef Hrabovský
etnograf

Deň s tkaním – Jozefína Štefančíková pri ukážke

Deň s hrnčiarstvom – Ján Mokriš s malým „hrnčiarom“

2020 v areáli múzea, pričom priblížilo zachovanú podobu remesla, ktoré má na Zemplíne zdokumentovanú vyše 600-ročnú tradíciu. Návštevníci sa mohli dozvedieť viac o hrnčiarstve priamo od remeselníkov, pôsobiacich v regióne. Obohatením bol film *Deň s... michalovskými hrnčiarimi* (2018), prezentovaný

výroby keramiky od spracovania hliny až po hotový výrobok, pričom keramikári, vystupujúci vo filme, pracovali v minulosti v pozdišovskom hrnčiarskom podniku). Verejnosti bol tiež predstavený – premiérový v rámci Zemplínskeho múzea – zborník *Hrnčiarstvo v Pozdišovciach a okolí* (2018). Menšia výstava zas prezentovala

Letné prázdniny v múzeu

Po niekoľkoročnej prestávke sa do michalovského kaštieľa vrátila radosť prázdninujúcich detí – Zemplínske múzeum totiž v letných mesiacoch pripravilo *zábavno-náučný detský tábor*, ktorý mal dva týždenné turnusy a zúčastnilo sa ho vyše tridsať malých „múzejníkov“.

Účastníci detského letného tábora (august 2020)

Deti čakal bohatý celodenný program, plný tvorivých aktivít a zábavy. Zázemím sa stali zrekonštruované podkrovné priestory východného krídla, určené na prednáškové a vzdelávacie aktivity. Všetko začalo spoločným zoznámením sa a zhotovením menoviek – deti pritom využili „propisot“, teda dnes už málo známu metódu pretlačacích písmen, ktorú v minulosti používali múzejníci pri tvorbe informačných textov. Následne sme si pozreli najstaršie priestory kaštieľa (deti pritom objavili i tajnú chodbu), do tajov rytierstva nás „zasvätila“ azda najvýznamnejšia osobnosť stredovekých dejín Michaloviec – rytier Albert, potom sme sa prostredníctvom hádaniek a preparátov, vystavených v prírodovednej expozícii múzea, zoznámili s rôznymi druhmi vtákov a cicavcov zemplínskeho regiónu a napokon sme si v rámci tvorivej dielne zhotovili vtáčikov z vlny. Nasledujúci deň, po prehliadke múzea, deti navštívili aj priestory, ktoré nie sú verejnosti bežne prístupné. So záujmom si vypočuli rozprávanie konzervátoriek priamo v dielni, ktoré im priblížilo cestu, akou musí prejsť každý predmet od svojho získania až po zaradenie do zbierkového fondu. V centrálnom depozitári zas deti neskrývali svoje prekvapenie nad obrovským množstvom uložených vecí. Vyskúšať si mohli aj prácu etnografa – v skupinkách mali odborne popísať predmet, ktorý si vybrali. Vymýšľali si teda príbehy, zapisovali, merali a ako naši starší kolegovia vypisovali na písacom stroji evidenčné karty. Následne tieto viac teoretické aktivity vystriedala tvorivá činnosť – zlepuvanie črepov a dopĺňanie chýbajúcich častí hlinených nádob. Na stretnutí s remeselníkom Jánom Ihnátom

Dokončenie zo s. 10

Letné prázdniny v múzeu

z Hatalova, ktorý sa venuje spracovávaníu kože a výrobe kožených doplnkov, si deti pod jeho vedením raznicami vyzdobili kožené náramky, zaplietli záložky či zaplieskali bičom. Ďalší deň bol na pláne celodenný výlet – navštívili sme kaštieľ v Hanušovciach nad Topľou (sídlo pobočky Krajského múzea v Prešove) a muzeálny archeopark (jedinečnú živú archeologickú expozíciu pod holým nebom), kde sme si pozreli päť obydľí z dávnych čias (praveku až včasného stredoveku) a zapojili sa do pripravených tvorivých aktivít. V posledný deň tábora nás svojou návštevou potešila Jarka Margová z občianskeho združenia Zlatý pes spolu so svojimi štvornohými „spolupracovníčkami“ – fenkami Tessou a Cheilou. Dozvedeli sme sa pritom veľa vecí o canisterapii, dostali sme tiež niekoľko praktických rád, ako postupovať pri výcviku psíka. Na záver sme v našom kaštieli pri hre riešili rôzne indície, hlavolamy a úlohy. Keďže po celý čas vládla medzi nami dobrá nálada a deti boli pozorné a poslušné, obdarovali sme ich balíčkami.

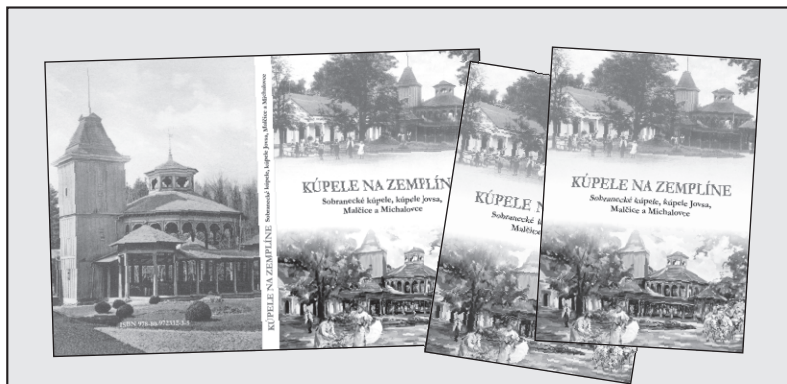
Veríme, že pri zaujímavých aktivitách sa stretieme opäť o rok – aj takýmto spôsobom totiž chceme u detí budovať prirodzený vzťah k našej histórii i našim tradíciám.

Pri rekonštrukcii nádob a plieskaní bičom

Mgr. Mária Fuchsová, múzejná pedagógička

Nová publikácia o histórii Zemplína

Nezisková organizácia Priatelia Zemplína v spolupráci so Zemplínskym múzeom v Michalovciach a s Mestským kultúrnym strediskom v Michalovciach vydala svoj ôsmy knižný titul s názvom *Kúpele na Zemplíne (Sobranecké kúpele, kúpele Jovsa, Malčice a Michalovce)*. Autori sa tu snažili zmapovať niektoré zaniknuté kúpele v regióne, konkrétne v Jovse, Malčiciach, Michalovciach a Sobranecké kúpele.

Samotný proces tvorby knihy pozostával z dvoch fáz – najprv boli (hlavne na základe archívneho výskumu) spracované historikmi Martinom Molnárom a Alenou Mišíkovou odborné štúdie s poznámkovým aparátom, následne sa vedecké texty transformovali do popularizačno-náučnej podoby.

Časový záber pri všetkých štyroch kúpeľoch začína ich vznikom a končí zánikom, resp. rokom 1944.

Sobranecké kúpele (ponechaný bol historicky zaužívaný názov, hoci ten by mal podľa platných pravidiel slovenského jazyka znieť Sobranské kúpele) svoju najslávnejšiu históriu „písali“ za čias rakúsko-uhorskej monarchie, po roku 1918 mali skôr regionálny význam, ich slávu sa v povojnovom období už obnoviť nepodarilo. Kúpele v Jovse a Malčiciach zas mali lokálny význam a existovali iba niekoľko desaťročí. Do osobitnej skupiny možno zaradiť verejnú vaňovú a parné kúpele v Michalovciach, ktoré vystavala miestna židovská náboženská obec ako židovský rituálny kúpeľ (mikve), časť objektu bola pritom vyčlenená pre verejnosť.

Texty v publikácii dopĺňa bohatý mapový, obrazový a kresbový materiál v podobe historických fotografií a pohľadníc z obdobia od konca 19. storočia do roku 1944. Pochopiteľne, najviac fotografií a pohľadníc sa týka známych Sobraneckých kúpeľov. Mnohé zo záberov sú tu pritom oficiálne uverejnené po prvýkrát...

Historické fotografie a pohľadnice poskytli jednak inštitúcie, hlavne však jednotlivci – poväčšine zberatelia pohľadníc.

Vďaka vyjadrujeme všetkým, ktorí sa na vydaní knihy podieľali, ako aj partnerom, ktorí podporili jej vydanie.

dr. Martin Molnár
historik

Z výstavnej činnosti v roku 2020

Zemplínske múzeum v Michalovciach, kultúrne zariadenie Košického samosprávneho kraja, malo na rok 2020 naplánovaných viacero prezentačných aktivít. V dôsledku koronakrízy a s ňou súvisiacich karanténnych opatrení bola časť podujatí a výstav prezentovaná v on-line priestore, časť sa podarilo zrealizovať začiatkom roka 2020 i neskôr, počas uvoľnenia situácie.

Koncom roka 2019 (s presahom do konca januára 2020) múzeum pripravilo už tradičnú *Silvestrovskú vernisáž*. V posledný deň roka 2019 tak bol na výstave *OD ONDAVY K UHU – Zemplínska krajina očami umelcov* predstavený výber z krajinárskej tvorby umelcov, pre ktorých sa Zemplín stal inšpiráciou, a to svojou osobitou krásou šírých lánov obilia a pohorí, lemujúcich rozsiahlu rovinu. Svojimi dielami sa pripomenuli jednak známe osobnosti výtvarného života regiónu i východného Slovenska – Teodor Jozef Mousson, Anton Jasusch, Mikuláš Jordán, Andrej Doboš, Ján Hák, Štefan Makara, Štefan Bubán, Ludmila Lakomá – Krausová a Mikuláš Jacečko (fotoobrazy), jednak účastníci maliarskych plenérových pobytov, ktorým učarila zemlínka krajina – Anton Kassay (Ukrajina), Elena Delast (Maďarsko), Dorota Dudek (Poľsko), Barbara Kováčová (Slovensko), Janakij Kavrakov a Atanas Vančev (Juhoaštória).

Dňa 24. januára 2020, na vernisáži výstavy *OMEN – Osudové znamenie*, prezentoval umelec Rado Van Ladomerský výber zo svojej tvorby. Išlo už o jeho 17. samostatnú výstavu, na ktorej si verejnosť mohla pozrieť 72 diel

– portrétov a figurálnych malieb v štýle pop-art (najmä monochromatových portrétov významných osobností i bežných ľudí), knižných ilustrácií pre deti (zobrazujú vymyslenú rodinu Perlenschlipovcov a ich domácich miláčikov) a fotografií kamenných skulptúr, tzv. Valháll, ktoré umelec tvorí vo voľnej prírode. Inštalovaná bola v dočasných výstavných priestoroch východného krídla kaštieľa a trvala do 31. marca 2020.

Z istého pohľadu jedinečnou bola výstava *Rozmanitý svet húb*, pripravená v priestoroch múzea počas letných mesiacov, od 1. júla do 31. augusta. Návštevníci mohli v rámci nej obdivovať takmer 250 realistických modelov plodníc húb, ktoré z pilín a modelárskej hliny vytvoril Karel Voneš – český farmaceut a významný mykológ. Vystavené exponáty pochádzali zo zbierok Banického múzea v Rožňave, ktoré ich získalo ešte v 70. rokoch 20. storočia.

Dňa 28. augusta 2020 bola vo výstavných priestoroch západného krídla Zemplínskeho múzea slávnostne otvorená historicko-dokumentárna výstava *Revolučné udalosti 1917 a osudy ruského kozáctva*, ktorú inštitúcia pripravila v spolupráci so Všeľozáckym zväzom českých krajín a Slovenska. Prostredníctvom informačných panelov a viacerých autentických predmetov, späť s kozákmi a ich folklórom (ten reprezentovali i piesne a tance členov folklórneho súboru Kozáci Vltavy), sa mohla verejnosť oboznámiť s dejinami ruského kozáctva a jeho osobnosťami. Artefakty tu boli inštalované do 25. októbra 2020.

Mgr. Mária Fuchsová
múzejná pedagógička

NOVÉ PROPAGAČNÉ MATERIÁLY ZEMPLÍNSKEHO MÚZEA

Magnetky s obrazmi Teodora Jozefa Moussona

Magnetky s motívom michalovského kaštieľa

Zápisníky s potlačou

Zemplínske múzeum v Michalovciach priebežne dopĺňa aj ponuku propagačných materiálov, aby si tak jeho návštevníci – okrem zážitku – mohli odniesť i nejakú zhmotnenú spomienku.

V roku 2020 pribudli veľmi žiadané magnetky s motívom kaštieľa a obrazov Teodora Jozefa Moussona, ako aj obľúbené zápisníky s potlačou. K dispozícii sú tiež nové reprodukcie Moussonových diel, či nástenný kalendár na rok 2021.

Všetky tieto suveníry i mnoho ďalších predmetov je možné zakúpiť si priamo v múzeu, alebo si ich objednať na e-mailovej adrese info@zemplinskemuzeum.sk.

Viac informácií nájdete na webovej stránke www.zemplinskemuzeum.sk.

Mgr. Monika Zitrická

Trh: kvetina, okolo 1926 – 1927, olej, lašán

Autoportrét v krajine, okolo 1928, olej, lepenica

KOŠICKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

Zemplínske
múzeum
v Michalovciach

Kalendár 2021

Teodor Jozef Mousson (1887 – 1906)

MOUSSON J. TIVADAR

Nástenný kalendár na rok 2021
s reprodukciami Moussonových diel

Múzejný hlásnik

Vydalo: Zemplínske múzeum v Michalovciach, kultúrna organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja, Kostolné námestie 1, 071 01 Michalovce

Kontakt: 056/644 10 93, www.zemplinskemuzeum.sk, e-mail: info@zemplinskemuzeum.sk

Zodpovedná redaktorka: Mgr. Mária Fuchsová

Jazyková úprava: Mgr. Matej Starják, PhD.; Foto: ZM; Tlač: Adrián Buraľ – Tlačiareň, Jovsa 229; Náklad: 400 ks, nepredajné